

23. Spisovatelé mého kraje

Východočeský kraj

- = kraj Královéhradecký, Pardubický, Liberecký, Vysočina
- sídlem Hradec Králové
- od r. 1960 podle zákona o územním členění státu
- nemá vlastní obecné správní orgány ani samosprávu
- krásy a historie kraje

Různí slavní lidé spjatí s východočes. krajem

∞ výt. umělci

- Julius Mařák 19. stol. – malíř a grafik, představitel romantické krajinomalby
- Antonín Chitussi 19. stol. – malíř
- Antonín Slavíček 19. stol. – malíř
- Max Švabinský 19. a 20. stol. – malíř a rytec
- Jan Zrzavý 20. stol. – malíř, grafik, ilustrátor a scénograf
- Josef Gočár 20. stol. – architekt a urbanista

∞ herci

- František Filipovský 20. stol. (*Přelouč) – herec //Marečku, podejte mi pero! (chemikář), Arabela (Blekota), Šest medvědů s Cibulkou (inspektor), Císařův pekař a pekařův císař (astrolog)...//

∞ hudebníci

- Bedřich Smetana 19. stol. (*Litomyšl) – skladatel //cyklus symfonických básní Má vlast, opery Libuše a Prodaná nevěsta//
- Bohuslav Martinů 19. stol. (*Polička) – svět. proslulý skladatel moderny 20. st.
- Jaroslav Kocian 19. stol. (*Ústí nad Orlicí) – houslista, pedagog a botanik
- Helena Vondráčková, Petra Janů 20. a 21. stol. – zpěvačky

∞ vynálezci, technici

- Prokop Diviš 18. stol. (*u Žamberka) – bleskosvod
- Jan Kašpar poč. 19. stol. (*Pce) – aviatika
- bratřenci Veverkové 19. stol. (*Pce) – ruchadlo
- Jan Perner 19. stol. (*Pce) – železniční trať Praha–Olomouc

∞ sportovci

- Dominik Hašek (*Pce) – hokej. brankář

Autoři spjatí s východočes. krajem

- narození, život, děj knížek...
- další autoři: Borovský, Stašek, Hašek, Čapek, Šrámek, Neumann

Jan Amos Komenský /1592– 1670/ ▶Brandýs nad Orlicí◀

- nábožensko-filosofická tvorba
 - Listové do nebe*
 - Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*
 - Labyrint světa* (1. část) a *Ráj srdce* (2. část)
- pedagogická tvorba
 - Orbis Pictus* (Svět v obrazech)
 - Brána jazyků otevřena*
 - Velká didaktika*
 - Informatorium školy mateřské*

Matěj Josef Sychra /1776–1830/ ▶Ústí nad Orlicí◀

- *Ústí nad Orlicí, †Žďár nad Sázavou
- spisovatel, národní buditel a katolický kněz
- knihovna M. J. Sychry ve Žďáře nad Sázavou, zde se také zasloužil o obnovení poutního kostela svatého Jana Nepomuckého na Zelené hoře (Santini)
- působil také v Jimramově (Českomoravská vysočina)
- zábavné knihy hl. pro lidové čtenáře, byl propagátorem české knihy

František Matouš Klácel /1808–1882/ ▶Česká Třebová◀

- *Česká Třebová
- národní buditel, filozof a člen řádu augustiniánů

Božena Němcová (roz. Barbora Panklová) /1820–1862/ ▶Ratibořice, Litomyšl◀

- *1820 Vídeň (původ není zcela jasný, dcera služky Terezie Novotné a panského kočí Jana Pankla)
- autorka venkovských povídek, pohádkových sbírek, cestopisných a folklórních črt a obrázků z lidového života
- dětství v Ratibořicích (rodiče pracují u hraběnky Kateřiny Záhaňské), bydlí na starém bělidle, babička Magdalena Novotná (má ráda děti)
- Babička* ▶Ratibořice u Čes. Skalice◀
- próza; vzpomínky na své dětství v Ratibořicích prožité se svou babičkou
- babička přijíždí za svou dcerou Terezkou na Staré bělidlo a ve svém stáří zde zůstává, oblíbí si svá vnoučata Barunku, Adelku, Vilímka a Jana a věnuje jim veškerý svůj čas; snaží se všem kolem sebe pomáhat, i babičku si všichni oblíbí (též kněžna Zaháňská a její schovanka) a rádi poslouchají její vyprávění; babička pak umírá šťastná a spokojená, mezi svými
- kniha nám přibližuje jednotlivé svátky a zvyky během roku (dračky, přástky,

Mikuláš, vánoce, vynášení smrti, zvyky jara i léta, dožínky a Kristlina svatba)
- v Ratibořicích se při svých obchůzkách zastavuje pan Beyer – od něj slyšíme příběh zblázněné Viktorky: Viktorka byla krásná a milá děvče, „uhranul“ ji ale svými očima jeden voják, který pak odešel a Viktorka se zbláznila; po večerech teď zpívá u splavu, kde utopila jejich dítě; vyhýbá se lidem a pouze jde navštívit svého otce na smrtelném loži (jinak by prý neskončil); má ráda bouřku a to se jí stává osudným – zabije ji blesk (věk asi 40 let)

Alois Jirásek /1851–1930/ ▶Hronov◀

- *Hronov, ze starého selského rodu
- autor hist. prózy 19. st., prozaik, dramatik, středoškolský profesor
- všimá si jiných období
- zachycuje nejdůležitější úseky českých dějin, s výjimkou 16. a 17. st.
- za nejdůležitější hybnou sílu v dějinách považuje lid
- v jeho dílech vždy několik postav

F. L. Věk ▶Dobruška◀

- Malý František Věk žije v Dobrušce, soused Žalman ho vychovává k lásce k českému jazyku. Když Žalmanovi přijdou na jeho poklad – bibli Kralickou a zabaví mu ji, podezřívá z prozrazení Františka. Ten v deseti letech odjíždí do Prahy studovat školu a zpívat ve sboru benediktinského kláštera (výborný hlas). Seznámí se i s bibliotékářem Matyášem, kterého „vzkřísí z mrtvých“. Dovolí mu za to navštěvovat i klášterní knihovnu, odkud si František tajně půjčuje i zakázané kacířské knihy („Hibri prohibiti“). Najde zde i Žalmanovu kroniku. Před ukončením posledního školního roku se klášter z příkazu císaře Josefa II. ruší a knihy mají jít na prodej. Mniši proto za pomoci mrštného Františka nejcnější knihy tajně z kláštera odnesou a dovolí i jemu si nějaké ponechat. Tak může Žalmanovi vrátit jeho bibli Kralickou. Ten šťasten zapomene na svůj hněv a s Františkem se zase spřátelí. František poté zůstává nadále v Praze a učí se filosofii. Seznamuje se díky vyučování hudby s hereckou rodinou Butteaových a přes ně i s vlastencem Václavem Thámem, který jej dovede k divadlu. František se do Pauly Butteaové zamiluje → kvůli lásce k ní, českému jazyku, divadlu a hudbě zanedbává studium. Otec se kvůli tomu s ním rozhněvá. Nakonec se ale František vrací a stává se po otci kupcem v Dobrušce (Paula se totiž provdá za Tháma, mají spolu dítě, ale dříve bídu, protože nemají práci). Thám Františka přesvědčí, aby zůstal kupcem a stal se národním buditelem v jeho rodné Dobrušce.

Filozofská historie ▶Litomyšl◀

- Vavřena, Frybort, Špina a Zelenka v době svých studií bydlí u slečny Elis. Studenti uspořádají majáles, přestože je poslední dva roky zakázaný. Vavřena dochází učit Fricka a zde se zamiluje do vlastenky Lenky x aktuároví chtějí, aby chodil s jejich dcerou Lottynkou. Najdou proto Frickovi jiného učitele. Frybort má zase rád Mářinku, do níž je ale také nešťastně zamilovaný nesmělý Špina a na Fryborta zárlí. Když pak Špina neudělá zkoušky, odchází do kláštera. Ostatní školu dokončí a na jaře 1848 se všichni kromě Zelenky sejdou na barikádách. Špina zde hrdinsky padne. Frybort si vezme Mářinku a Vavřena Lenku.

Teréza Nováková /1853–1912/ ▶Litomyšl, Proseč u Skutče◀

- díla z kraje kolem Litomyšle a poté Proseče u Skutče (žila zde)
- používá východočeské nářečí
- „dokumentární realismus“

Úlomky žuly ▶Proseč u Skutče◀

- soubor povídek z Prosečska (drobné, sociálně vyhocené)
- vypráví o smutných osudech zdejších chudých lidí

Drobová polévka

- o vztazích mezi matkou a dětmi a sourozenci navzájem
- podstatou jednání sociální a třídní rozdíly
- stará Chlebounka žijící v chudé domácnosti své dcery marně čeká na výslužku ze zabijačky od zámožného syna – synové o svou matku nedbají, ta je z toho smutná, musí se modlit, aby o nich nesměšlela špatně

Halouzky

- mladá dívka se těší na posvícení, ale náhle umírá a tak na dříví, které nasbírala k pečení koláčů, se připravuje pohřební hostina

S nůš

- obětavá babička se ujme osiřelé vnučky; když si ji vezme smrt, začne šetřit i na důstojný pohřeb pro sebe – zemře ale ve městě a tam ji nechají pohřbit jako žebračku ve společném hrobě

▶ monografické romány:

Jan Jílek ▶Litomyšl◀

- román o českém bratru Janu Jílkovi z 18. stol.
- zprvu lehkomyšlný, pak se dozvídá, jak jeho předkové (čeští bratři) trpěli pro svou víru → dostává se k víře česko-bratrské
- opouští zemi, tajně nosí zpět knihy → je zajat, uvězněn, při velkém požáru Litomyšle se mu podaří prchnout do ciziny, kde se dostává mezi české vystěhovalce
- když se vrací, je zatčen a okolí mu nepomůže

Drašar ▶Polička◀

- venkovský kritickoreal. román, rom. prvek – hrdina je výjimečný člověk
- východní Čechy – Poličsko 1. pol. 19. stol.
- kritika dravosti, pokrytectví, egoismu měšťácké společnosti
- příběh chudého chlapce Drašara, donucen rodiči stát se katolickým knězem a učitelem (necht) – stává se knězem buditelem, touží ale po rozpadu řádu (chce žít normální život, mít vlastní rodinu)
- rok 1848 změny v církvi nepřichází → odchází do nejzapatlejší vesnice Poličska, lidé ho zde mají rádi, on se s nimi ale nesblíží
- jeho láska umírá při porodu
- umírá v chudobě, ale jeho odkaz žije v srdcích prostých vesničanů

Karel Václav Rais /1859–1926/ ▶Hlinsko, Trhová Kamenice◀

- působí jako učitel v Hlinsku a Trhové Kamenici
- námětem většinou skutečné události; popisuje bídu a chudobu lidí na Českomoravské Vrchovině i v Podkrkonoší; je obdivovatelem vesnického života
- Zapadlí vlastenci ▶Podkrkonoší◀**
- román; látka k němu čerpána ze zápisků obrozeneckého učitele
- děj se odehrává na počátku Národního obrození, kdy buditelé (učitelé a kněží) přinášejí vzdělanost do zapadlých koutů
- mladý učitel přichází pracovat na školu do zapadlé podhohrské vesničky Pozdětín v Podkrkonoší; přivádí jej sem chudoba, původně sem nechtěl; postupně ale začíná rozumět zdejším lidem, zapojuje se do vlasteneckého společenského života a nachází i osobní štěstí
- Západ ▶Kameničky na Vysočině◀**
- smutná románová idyla; popisuje krajinu Vysočiny (obec Studenec – dnešní Kameničky), kde ušlechtilí lidé žijí uprostřed horské přírody, nedoléhají k nim

problémy vlastenecké Prahy, mají své vlatní problémy (bojují s těžkými život. podmínkami a s chudobou); kněz jim vždy dokázal poradit a pomoci, teď už je ale starý a na jeho místo má přijít kněz nový; přeje si alespoň na faře dožít, nakonec zde skutečně umírá, dřív než jej úřady stačí vystěhovat

Josef Cibulka /1886–1968/ ▶Ústí nad Orlicí◀

- *Ústí nad Orlicí
- byl významný český historik umění a archeolog (hl. církevní archeologie a středověké sakrální umění)

Peter Jilemnický /1901–1949/ ▶Letohrad◀

- *Letohrad (dříve Kynšperk), † Sovětský svaz
- slovenský spisovatel, novinář a učitel
- učitel, redaktor, kulturním atašé (nejnižší diplomatická hodnost) českosl. velvyslanectví v Moskvě

Helena Šmahelová /1910–1997/ ▶Chrudim◀

- *Řeskoky u Chrudimi
- prozaička, autorka knih pro děti a mládež, film. a televizní adaptace vl. děl
- žila na Slovensku, v Chrudimi, ve Slatiňanech, v Praze

Velké trápení – próza, stejnojmenný film

Karel Boušek /*1922/ ▶Ústí nad Orlicí◀

- *Ústí nad Orlicí
- básník a politický pracovník
- lyrické verše o kraji
- poezie socialistická, přírodní a milostná

Malý herbář léčivých slov – sbírka

- zabývá se bolestmi (fyz. i psych.), i dobré slovo může pomoci léčit

Cytostatika (= léky zpomalující rakovinu) – báseň věnovaná rakovině, věří, že lékaři na ni objeví lék